Spis treści

Wykaz skrótów i akronimów 9
Streszczenie 11
Abstract 14
Wstęp 17

CZĘŚĆ I. Ramy teoretyczne

Rozdział 1. Rodzina w perspektywie nauk o rodzinie 27
1.1. Nauki o rodzinie – status dziedziny i dyscypliny 27
1.1.1. Interdyscyplinarność nauk o rodzinie 27
1.1.2. Przedmiot nauk o rodzinie 33
1.1.3. Metody nauk o rodzinie 35
1.2. Teorie rodziny jako podstawa analizy 37
1.2.1. Podejście strukturalno-funkcjonalne (Ogburn, Parsons) 39
1.2.2. Teoria systemów rodzinnych (Bowen, Minuchin) 41
1.2.3. Ekologiczny model rozwoju (Bronfenbrenner) 43
1.2.4. Teoria konfliktu i perspektywa feministyczna 45
1.2.5. Konstruktywizm społeczny (Berger, Luckmann) 46
1.3. Środowisko normatywne rodziny 48
1.3.1. Pojęcie środowiska normatywnego 49
1.3.2. Tradycja w środowisku normatywnym rodziny 50
1.3.3. Media w środowisku normatywnym rodziny 52
1.3.4. Sztuczna inteligencja (AI) w środowisku normatywnym rodziny 55
1.4. Pluralizm modeli normatywnych rodziny 61
1.4.1. Model tradycyjno-patriarchalny 62
1.4.2. Model partnersko-egalitarny 64
1.4.3. Model kolektywistyczno-hierarchiczny (tradycje azjatyckie) 68
1.5. Wymiary reprezentacji wartości rodzinnych 72
1.5.1. Ideologia ról płciowych 73
1.5.2. Instytucjonalizacja związku 74
1.5.3. Wartość rodzicielstwa 75
1.6. Wartości rodzinne w badaniach *International Social Survey Programme* (ISSP) ... 77
1.6.1. Program ISSP i moduł *Family and Changing Gender Roles* 77
1.6.2. Rozkład postaw w krajach referencyjnych (USA, Francja, Polska, Chiny) 80
1.6.3. ISSP jako punkt odniesienia dla analizy reprezentacji wartości rodzinnych w odpowiedziach AI 88

Rozdział 2. Normatywność algorytmiczna – propozycja teoretyczna 91
2.1. Pojęcie normatywności algorytmicznej 91
2.1.1. Przedmiot badania: wzorce w odpowiedziach, nie przekonania systemu 92
2.1.2. Uzasadnienie wprowadzenia pojęcia normatywności algorytmicznej ... 93
2.1.3. Definicja normatywności algorytmicznej 97
2.1.4. Normatywność algorytmiczna a pojęcia pokrewne 98
2.2. Źródła normatywności algorytmicznej w architekturze dużych modeli językowych 102
2.2.1. Dane treningowe 103
2.2.2. Dopasowanie do wartości (*alignment*) 106
2.3. Luka badawcza 111

CZĘŚĆ II. Metodologia

Rozdział 3. Założenia badawcze i narzędzie 119
3.1. Założenia metodologiczne 119
3.1.1. Paradygmat badawczy 119
3.1.2. Cele badawcze 122
3.1.3. Pytania badawcze i hipotezy 123
3.1.4. Konceptualizacja i operacjonalizacja przedmiotu badania 126
3.2. Dobór próby – systemy sztucznej inteligencji 128
3.2.1. Kryteria doboru 128
3.2.2. Modele amerykańskie (GPT, Claude, Gemini, Grok) 131
3.2.3. Modele europejskie (Mistral, Bielik, PLLuM) 132
3.2.4. Modele azjatyckie (Qwen, DeepSeek, Kimi) 133
3.2.5. Wykluczenia i uzasadnienie 134
3.3. Narzędzie badawcze – Kwestionariusz Reprezentacji Rodziny dla Sztucznej Inteligencji (KRR-AI) 137
3.3.1. Adaptacja stwierdzeń ISSP do kontekstu konwersacyjnego 137
3.3.2. Prompt instrukcyjny i format odpowiedzi 140
3.3.3. Przeformułowania stwierdzeń i wersje językowe 142
3.3.4. Walidacja narzędzia 144

Rozdział 4. Procedura badawcza i analiza danych 147
4.1. Procedura zbierania danych 147
4.1.1. Parametry techniczne (temperatura, czysta sesja) 147
4.1.2. Przebieg sesji badawczej 149
4.1.3. Rejestracja wersji modeli i dat badania 151
4.1.4. Łączna liczba obserwacji (9000) 152
4.2. Metody analizy danych 153
4.2.1. Kodowanie i agregacja danych 153
4.2.2. Miary stabilności i spójności 158
4.2.3. Metody analizy porównawczej 161
4.3. Bilans metodologiczny 163
4.3.1. Mocne strony procedury 163
4.3.2. Ograniczenia procedury i zakres wniosków 165

CZĘŚĆ III. Wyniki badań empirycznych

Rozdział 5. Wzorce normatywne w odpowiedziach modeli amerykańskich 175
5.1. Profile odpowiedzi poszczególnych systemów 175
5.1.1. GPT-5.2 (OpenAI) 175
5.1.2. Claude Opus 4.6 (Anthropic) 181
5.1.3. Gemini 3 Pro (Google) 187
5.1.4. Grok 4 (xAI) 194
5.2. Zróżnicowanie wewnątrzgrupowe 200

Rozdział 6. Wzorce normatywne w odpowiedziach modeli europejskich 204
6.1. Profile odpowiedzi poszczególnych systemów 204
6.1.1. Mistral Large 3 (Francja) 204
6.1.2. Bielik 11B v3.0 (Polska) 210
6.1.3. PLLuM 12B (Polska) 216
6.2. Zróżnicowanie wewnątrzgrupowe 222

Rozdział 7. Wzorce normatywne w odpowiedziach modeli azjatyckich 226
7.1. Profile odpowiedzi poszczególnych systemów 226
7.1.1. Qwen 3-Max (Alibaba Cloud) 226
7.1.2. DeepSeek V3.2 (DeepSeek AI) 231
7.1.3. Kimi K2.5 (Moonshot AI) 237
7.2. Zróżnicowanie wewnątrzgrupowe 242

Rozdział 8. Analiza porównawcza 245
8.1. Systematyczność wzorców normatywnych 245
8.1.1. Stabilność temporalna 245
8.1.2. Spójność międzyjęzykowa 247
8.1.3. Odporność na przeformułowania 248
8.1.4. Hierarchia systematyczności 250
8.2. Reprezentacje wartości rodzinnych w odpowiedziach AI a w postawach populacji 252
8.2.1. Pozycje na wymiarach analitycznych 252
8.2.2. Zbieżności i rozbieżności na poziomie stwierdzeń 256
8.3. Struktura normatywności algorytmicznej 260
8.3.1. Konwergencja normatywna 260
8.3.2. Przypadki graniczne: PLLuM 12B i Bielik 11B v3.0 263

CZĘŚĆ IV. Synteza i dyskusja

Rozdział 9. Normatywność algorytmiczna w świetle wyników badań 269
9.1. Odpowiedzi na pytania badawcze i weryfikacja hipotez 269
9.2. Pojęcie normatywności algorytmicznej po konfrontacji z empirią 273
9.3. Normatywność algorytmiczna w perspektywie teorii rodziny 279
9.3.1. AI w środowisku rodziny 279
9.3.2. Treść i władza w dyskursie rodzinnym 287
9.3.3. Naturalizacja jednej wizji rodziny 290
9.4. Wkład w dziedzinę i dyscyplinę 293
9.4.1. Wkład w nauki o rodzinie 293
9.4.2. Wkład w badania nad AI 296
9.5. Ograniczenia ustaleń 297

Rozdział 10. Implikacje, rekomendacje i perspektywy 299
10.1. Implikacje dla rodzin i polityki rodzinnej 299
10.2. Rekomendacje 305
10.2.1. Dla badaczy rodziny 305
10.2.2. Dla twórców systemów AI 306
10.2.3. Dla decydentów i rodzin 306
10.3. Kierunki dalszych badań 307

Zakończenie 311
Bibliografia 315
Spis tabel 334
Spis schematów i wykresów 337
Indeks osobowy 338
Indeks rzeczowy 348
Aneksy 352
Aneks A. Kwestionariusz Reprezentacji Rodziny dla Sztucznej Inteligencji (KRR-AI) 352
Aneks B. Stwierdzenia źródłowe ISSP 2012 w trzech wersjach językowych 363
Aneks C. Statystyki opisowe odpowiedzi poszczególnych modeli 367
Aneks D. Miary stabilności i spójności odpowiedzi 401
Aneks E. Dane ISSP 2012 dla krajów referencyjnych 407
Aneks F. Tabele spójności językowej 412
Aneks G. Formularz oceny sędziowskiej KRR-AI 414
Aneks H. Dystanse między odpowiedziami modeli AI a populacjami ISSP w poszczególnych wymiarach wartości rodzinnych 421
Aneks I. Wartości składowe delt dla dwudziestu stwierdzeń kwestionariusza 423

Wstęp

Teorie rodziny opisały m.in. jej funkcje w społeczeństwie (Ogburn[1], Parsons[2]), wewnętrzną dynamikę relacji i granic (Bowen[3], Minuchin[4]), wielopoziomowe środowisko, w którym funkcjonuje (Bronfenbrenner[5]), relacje władzy w jej obrębie (teoria konfliktu, perspektywa feministyczna) oraz mechanizmy, przez które określone wizje rodziny stają się społecznie oczywiste (Berger[6], Luckmann[7]). W polskiej tradycji familiologicznej Zbigniew Tyszka stworzył kompleksowe ujęcie socjologii rodziny, Franciszek Adamski rozwijał perspektywę aksjologiczną, a Stanisław Kawula perspektywę pedagogiczną[8]. Żadne z tych ujęć nie powstawało w świecie, w którym systemy sztucznej inteligencji udzielają setek milionów odpowiedzi dziennie na pytania dotyczące życia codziennego, w tym życia rodzinnego.

Technologia chatbotów przeszła od nowości do masowej adopcji w ciągu zaledwie trzech lat[9]. Skala ekspozycji rośnie gwałtownie, a badania wskazują na zdolność systemów konwersacyjnych do kształtowania postaw użytkowników. Pytają oni systemy AI między innymi o porady dotyczące związków, o podział obowiązków domowych, o wychowanie dzieci, o sens małżeństwa. Pytają o rzeczy, o które ludzie zawsze pytali ludzi: rodziców, przyjaciół, duchownych, terapeutów.

---

[1] Ogburn W. F., Tibbitts C., *The family and its functions*, w: *Recent social trends in the United States*, red. Ogburn W. F., New York 1933, s. 661–708.

[2] Parsons T., Bales R. F., *Family, Socialization and Interaction Process*, Glencoe 1955.

[3] Bowen M., *Family Therapy in Clinical Practice*, New York 1978.

[4] Minuchin S., *Families and Family Therapy*, Cambridge 1974.

[5] Bronfenbrenner U., *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*, Cambridge 1979.

[6] Berger P., Luckmann T., *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*, Garden City 1966.

[7] Tamże.

[8] Analizując dorobek wymienionych autorów, autor niniejszej publikacji jest przekonany, że każdy z nich rozwijał odrębną perspektywę ujęcia rodziny, a ich prace współtworzą wielonurtowy dorobek polskiej familiologii. Zob. Tyszka Z., *Socjologia rodziny*, Warszawa 1974; Adamski F., *Rodzina. Wymiar społeczno-kulturowy*, Kraków 2002; Kawula S., Brągiel J., Janke A. W., *Pedagogika rodziny. Obszary i panorama problematyki*, Toruń 2006.

[9] Terminy *chatbot*, *model i system konwersacyjny* używane są w niniejszej pracy zamiennie. Wyjaśnienie tych pojęć i uzasadnienie ich zamiennego stosowania zawiera podpunkt 2.2.2.

Jedna z różnic polega na tym, że chatbot jest dostępny o każdej porze i nie męczy się, co czyni go atrakcyjnym rozmówcą właśnie w momentach, w których człowiek szuka odpowiedzi na pytania dotyczące życia rodzinnego. Odpowiedzi, jakie użytkownicy domyślnie otrzymują, nie są przypadkowe. Nie są też autorskie w tradycyjnym sensie. Są generowane przez modele statystyczne wytrenowane na ogromnych zbiorach tekstów, a następnie poddane procesom dopasowania do wartości. Normy obecne w tych odpowiedziach nie powstają *ex nihilo*: dane treningowe pochodzą w przeważającej mierze od ludzi, ewaluatorzy oceniający odpowiedzi w procesach dopasowania są ludźmi, a teksty, na których modele się uczą, w większości napisali ludzie, choć coraz częściej uczą się one również na danych syntetycznych generowanych przez inne modele[10].

Treść jest zatem w znacznej mierze ludzka w swoim pochodzeniu. Nowy jest kanał, którym dociera do rodziny. Wygląda jak rozmowa z człowiekiem, ale nią nie jest. W rozmowie z księdzem, terapeutą czy przyjacielem za poradą stoi konkretna osoba z własnymi przekonaniami i doświadczeniem. Za odpowiedzią chatbota nie stoi żadna konkretna osoba. Odpowiedzialność za przekaz normatywny jest rozproszona między twórców danych treningowych, projektantów procesów dopasowania i decydentów korporacyjnych. Użytkownik i tak otrzymuje bazową odpowiedź implikującą określone wizje tego, co w życiu rodzinnym jest właściwe, pożądane, akceptowalne, niezależnie od tego, czy wizje te są zbieżne, czy rozbieżne z jego własnymi postawami. George Gerbner badał wpływ telewizji na postrzeganie rzeczywistości społecznej w epoce, gdy telewizja była jednokierunkowa i wspólna: cała rodzina oglądała ten sam program[11]. Telewizja cyfrowa może być dziś również interaktywna i prywatna, jednak interaktywność ta sprowadza się do wyboru spośród dostępnych treści[12]. Chatbot idzie dalej: prowadzi

[10] Shumailov I., Shumaylov Z., Zhao Y., Papernot N., Anderson R., Gal Y., *AI models collapse when trained on recursively generated data*, „Nature" 631 (2024), s. 755–759, DOI: 10.1038/s41586-024-07566-y. Autorzy opisują zjawisko *model collapse*: internet jest coraz bardziej wypełniony tekstami generowanymi przez modele językowe, a nowe modele trenowane są właśnie na tych zasobach. Efektem jest stopniowe zubożenie odpowiedzi. Model traci kontakt z rzadkimi, ale realnymi wzorcami ludzkiego języka i myślenia, a jego odpowiedzi stają się coraz bardziej jednorodne. Dane pochodzące od ludzi są zatem niezastąpione: ich brak w korpusach treningowych prowadzi do nieuchronnej degradacji modelu.

[11] Gerbner G., Gross L., Morgan M., Signorielli N., Shanahan J., *Growing up with television: Cultivation processes*, w: *Media effects: Advances in theory and research*, red. Bryant J., Zillmann D., Mahwah 2002.

[12] Adamski A., *Media w analogowym i cyfrowym świecie. Wpływ cyfrowej rewolucji na rekonfigurację komunikacji społecznej*, Warszawa 2012, s. 309–314, 327–328. Autor dokumentuje, że telewizja cyfrowa oferuje personalizację treści, system VoD oraz interaktywność rozumianą jako możliwość współtworzenia programu i wyboru treści według własnych potrzeb.

z użytkownikiem rozmowę w języku naturalnym i generuje odpowiedź na miarę konkretnego pytania.

Rodzina jest przy tym domeną normatywną o szczególnych właściwościach. W odróżnieniu od abstrakcyjnych wartości mierzonych na skalach indywidualizmu i kolektywizmu czy hierarchii i egalitaryzmu, normy rodzinne przekładają się bezpośrednio na codzienne decyzje: kto rezygnuje z pracy, żeby zająć się dzieckiem, czy formalizować związek, jak dzielić obowiązki domowe. Dotyczą relacji intymnych i asymetrycznych, w tym relacji rodzic–dziecko, w których siła oddziaływania normatywnego jest największa. Pytania z tego zakresu także należą do zadawanych chatbotom przez użytkowników poszukujących porady życiowej. Nieobecność rodziny w dotychczasowych badaniach nad reprezentacjami wartości w AI jest zatem luką tym poważniejszą, że dotyczy obszaru, w którym potencjał oddziaływania normatywnego odpowiedzi jest szczególnie duży.

Tu pojawia się trudność, z którą familiologia dotąd się nie mierzyła. Tradycyjne badania nad wartościami rodzinnymi mierzą postawy ludzi: przekonania przypisywane podmiotom posiadającym intencje, biografię, kontekst kulturowy. Narzędzia pomiaru wartości, od badań kwestionariuszowych po wywiady pogłębione, zakładają, że za odpowiedzią stoi respondent, który cokolwiek sądzi. Duże modele językowe nie posiadają postaw w tym sensie. Nie mają przekonań o rodzinie, nie wyznają wartości, nie podejmują świadomych decyzji o tym, jaką wizję życia rodzinnego komunikować. A mimo to generują odpowiedzi, w których da się rozpoznać systematyczne wzorce: powtarzalne, mierzalne, porównywalne między modelami i między językami. Problem nie dotyczy zatem tego, czy wzorce istnieją (istnieją, i można je zmierzyć), lecz tego, jak je nazwać i do jakiej kategorii przypisać, skoro kategorie dostępne w naukach społecznych zakładają podmiotowość, której tu nie ma.

Wzorce te implikują określone pozycje na kontinuach normatywnych: bardziej egalitarne lub bardziej tradycyjne w kwestii podziału ról płciowych, bardziej pluralistyczne lub bardziej instytucjonalne w kwestii form związku, bardziej indywidualistyczne lub bardziej familiocentryczne w kwestii rodzicielstwa. Nie da się ich opisać w kategoriach intencjonalnych, bo nie ma podmiotu, któremu można by przypisać intencję. Nie da się ich jednak zignorować. Z perspektywy użytkownika, który pyta chatbota, czy powinien zrezygnować z pracy i wziąć urlop rodzicielski, albo czy zawarcie małżeństwa w ogóle dziś ma sens, efekt jest ten

sam niezależnie od tego, czy odpowiedź wynika z przekonań czy ze statystycznej regularności. Odpowiedź komunikuje wizję tego, co odpowiedzi AI domyślnie przedstawiają jako normalne, a wizja ta jest realna w swoich konsekwencjach nawet wtedy, gdy jej źródło jest pozbawione świadomości.

Nauki o rodzinie nie zajmują się sztuczną inteligencją. Badania nad sztuczną inteligencją nie zajmują się rodziną. Familiologia, korzystająca z teorii Bronfenbrennera, Bowena, Minuchina, Bergera i Luckmanna, nie zastosowała dotąd żadnej z nich do analizy wzorców w odpowiedziach systemów konwersacyjnych[13]. Badania nad wartościami i stronniczością w AI rozwijają się intensywnie, lecz prowadzą je w dużej mierze informatycy i psychometrzy; rodzina jako domena normatywna jest w nich nieobecna. Systematyczny przegląd Lorenzo Zangariego i współpracowników[14], obejmujący dwadzieścia trzy prace badawcze i kilkanaście zbiorów danych dotyczących fundamentów moralnych w modelach językowych, nie zawiera ani jednej pozycji poświęconej explicite wartościom rodzinnym. Szerzej w literaturze przedmiotu role płciowe pojawiają się w kontekście dyskryminacji na rynku pracy, nie w kontekście podziału obowiązków domowych, a pytania o wartości kulturowe dotyczą ogólnych wymiarów, takich jak indywidualizm versus kolektywizm czy hierarchia versus egalitaryzm, nie zaś specyficznie postaw wobec małżeństwa czy rodzicielstwa. Dotychczasowe kategorie pojęciowe również nie obejmują tego zjawiska: *bias* algorytmiczny zakłada odchylenie od normy sprawiedliwości, dopasowanie kulturowe wiąże profil odpowiedzi z krajem producenta, wartości w AI sugerują, że system posiada wartości. Żaden z tych terminów nie ujmuje sytuacji, w której odpowiedzi systemu wykazują systematyczne wzorce normatywne dotyczące rodziny.

W publikacji proponuje się pojęcie, które tę przestrzeń wypełnia: normatywność algorytmiczną. Zdefiniowana w części I rozdziału 2 i poddana weryfikacji empirycznej w rozdziałach od 5 do 8, normatywność algorytmiczna ujmuje właściwość odpowiedzi systemów AI polegającą na systematycznym występowaniu w nich wzorców normatywnych. Normatywność jest tu przypisywana nie systemowi jako podmiotowi, lecz odpowiedziom jako obserwowalnym wyjściom. Systematyczność jest weryfikowalna: wzorzec, który pojawia się raz, może być przypadkowy; wzorzec, który powtarza się w czasie, między językami i mimo zmian sformułowania

[13] Autor nie zidentyfikował w bazach Scopus, Web of Science, Google Scholar, CEJSH ani Polskiej Bibliografii Naukowej prac familiologicznych, w których wymienione teorie byłyby zastosowane do analizy wzorców normatywnych w odpowiedziach generowanych przez konwersacyjne systemy AI.

[14] Zangari L., Greco C. M., Picca D., Tagarelli A., *A survey on moral foundation theory and pre-trained language models: current advances and challenges*, „AI & Soc" 2025, t. 40, s. 4973–4998, DOI: 10.1007/s00146-025-02225-w.

stwierdzenia, jest właściwością strukturalną. Kategoria ta wyprowadza badanie ze ślepej uliczki intencjonalności: nie trzeba rozstrzygać, czy model „wyznaje" określone wartości, żeby empirycznie stwierdzić, że jego odpowiedzi układają się w powtarzalny wzór. Dzięki temu pojawia się możliwość analizy porównawczej: wzorce w odpowiedziach modeli można umieścić na tych samych kontinuach, na których mierzy się postawy ludzi, i porównać jedne z drugimi.

Zjawisko, które opisuje normatywność algorytmiczna, można badać z różnych perspektyw dyscyplinarnych. Informatyka pyta, jak system działa: jakie architektury prowadzą do jakich wzorców odpowiedzi. Psychometria pyta, czy narzędzie mierzy to, co ma mierzyć. Medioznawstwo pyta, jak treści generowane przez AI funkcjonują w obiegu medialnym. Każda z tych perspektyw jest zasadna i każda otwiera inny program badawczy. Żadna z nich jednak nie stawia pytania, które jest punktem wyjścia niniejszej pracy z nauk o rodzinie: co wzorce normatywne w odpowiedziach systemów AI znaczą dla rodziny? Jakie wizje podziału ról płciowych, form związku, wartości rodzicielstwa komunikują systemy, z którymi rodziny wchodzą w codzienne interakcje? Jak wizje te mają się do postaw występujących w populacjach ludzkich? To są pytania familiologiczne. I nauki o rodzinie dysponują aparatem, który pozwala na nie odpowiedzieć.

Aparat ten łączy teorie rodziny, wymiary wartości rodzinnych (ideologię ról płciowych, instytucjonalizację związku i wartość rodzicielstwa) oraz wieloletnie serie danych populacyjnych *International Social Survey Programme*, które dostarczają punktu odniesienia: wiemy, jak odpowiadają ludzie w różnych krajach, i możemy porównać z tym, jak odpowiadają modele. Interdyscyplinarny charakter nauk o rodzinie uprawnia do badania zjawisk technologicznych w kontekście rodziny. Produktywność poszczególnych teorii jako ram interpretacyjnych zostanie wykazana w rozdziale 9.

Niniejsza monografia naukowa stanowi osiągnięcie naukowe przedkładane w dziedzinie i dyscyplinie nauk o rodzinie, które uzyskały w polskim systemie nauki status odrębnej dziedziny i dyscypliny naukowej w 2022 roku. Polska jest jednym z tych krajów, w których nauki o rodzinie są wyniesione do statusu odrębnej dziedziny, co stwarza unikalne warunki instytucjonalne do postawienia pytania, które w innych systemach akademickich musiałoby być rozproszone między socjologię, psychologię i medioznawstwo. Przedmiotem badania nie jest architektura modeli językowych ani efektywność procesów dopasowania. Przedmiotem jest to, co z architektury i procesów wynika dla rodziny. Perspektywa familiologiczna jest osią, wokół której zorganizowane są pytania badawcze, dobór wymiarów analitycznych, wybór narzędzia pomiarowego i interpretacja wyników.

Główne pytanie badawcze brzmi: jakie wzorce normatywne dotyczące rodziny występują w odpowiedziach konwersacyjnej sztucznej inteligencji i jak mają się one do postaw populacji ludzkich? Pytanie to rozkłada się na pięć pytań szczegółowych dotyczących pozycji odpowiedzi modeli na kontinuach trzech wymiarów analitycznych, różnic regionalnych, relacji z profilem postaw populacji referencyjnych, stabilności temporalnej oraz spójności międzyjęzykowej i międzywariantowej. Trzy hipotezy badawcze zakładają, że odpowiedzi modeli wykazują systematyczne wzorce normatywne, że wzorce te różnią się regionalnie w sposób korespondujący z postawami populacji oraz że zróżnicowanie wzorców między modelami AI jest mniejsze niż zróżnicowanie postaw między populacjami ludzkimi.

Badaniu poddano dziesięć systemów konwersacyjnej sztucznej inteligencji: cztery amerykańskie (GPT-5.2 firmy OpenAI, Claude Opus 4.6 firmy Anthropic, Gemini 3 Pro firmy Google i Grok 4 firmy xAI), trzy europejskie (Mistral Large 3 z Francji oraz Bielik 11B v3.0 i PLLuM 12B z Polski) i trzy azjatyckie (Qwen 3-Max firmy Alibaba Cloud, DeepSeek V3.2 firmy DeepSeek AI i Kimi K2.5 firmy Moonshot AI). Dobór celowy obejmuje modele z trzech kontynentów, o zróżnicowanej wielkości, różnych producentów i różnych tradycji kulturowych, co pozwala testować hipotezę o regionalnym zróżnicowaniu wzorców. Wśród modeli europejskich celowo znalazły się dwa polskie systemy, Bielik 11B v3.0 i PLLuM 12B, które jako jedyne w próbie zostały celowo zaprojektowane z myślą o języku polskim, z proporcjonalnie największym udziałem polskojęzycznych danych w korpusie treningowym, co pozwala zbadać, czy modele językowe rozwijane w mniejszych ekosystemach wykazują inne wzorce normatywne niż produkty globalnych korporacji technologicznych. Kryteria doboru i wykluczenia omówiono w punkcie 3.2.

Narzędziem jest Kwestionariusz Reprezentacji Rodziny dla Sztucznej Inteligencji (KRR-AI), adaptacja stwierdzeń ISSP do formatu dialogowego uwzględniającego specyfikę interakcji z modelem językowym. Każdy model otrzymał dwadzieścia stwierdzeń w skali Likerta w trzech wersjach językowych (polskiej, angielskiej, chińskiej) i trzech wariantach sformułowań, w pięciu powtórzeniach temporalnych, co daje dziewięć tysięcy obserwacji zgromadzonych w czterystu pięćdziesięciu sesjach badawczych. Punktem odniesienia są dane populacyjne ISSP 2012 z czterech krajów referencyjnych: Stanów Zjednoczonych, Francji, Polski i Chin.

Istotną decyzją metodologiczną jest wybór środowiska pomiarowego. Dotychczasowe badania nad wartościami w modelach językowych korzystały najczęściej z interfejsu programistycznego (API), pozwalającego kontrolować temperaturę generowania, prompt systemowy i inne parametry niedostępne przeciętnemu użytkownikowi. Niniejsze badanie celowo zrezygnowało z tej kontroli na rzecz

trafności ekologicznej: wszystkie sesje przeprowadzono przez interfejs czatowy, w warunkach identycznych z tymi, w których rodzina korzysta z chatbota na co dzień. Przedmiotem pomiaru jest zatem doświadczenie użytkownika, nie potencjał techniczny systemu. Konsekwencje tej decyzji, zarówno ograniczenia, jak i korzyści zanalizowano *in corpore* publikacji.

Dane pozwoliły na rozstrzygnięcia bardziej jednoznaczne niż zakładano. Kiedy dziesięć systemów z trzech kontynentów zapytano o te same dwadzieścia kwestii dotyczących rodziny, siedem z nich, tworzonych niezależnie, przez różne firmy, w różnych krajach, odpowiedziało niemal identycznie. Profil tych odpowiedzi okazał się bardziej skrajny niż postawy jakiejkolwiek z czterech badanych populacji. Ustalenie to, udokumentowane w rozdziale 8 i zinterpretowane w rozdziale 9, stanowi centralny wynik empiryczny badań. Niniejsza monografia proponuje pojęcie, narzędzie i pierwszy pomiar zjawiska dotąd nieobecnego w aparacie familiologicznym.

Konstrukcja monografii odzwierciedla logikę procesu badawczego. Część pierwsza buduje ramy teoretyczne: rozdział 1 osadza badanie w naukach o rodzinie, przechodząc od statusu dziedziny i dyscypliny, przez teorie rodziny i analizę środowiska normatywnego, po wymiary wartości rodzinnych i ich pomiar w badaniach ISSP; rozdział 2 wprowadza pojęcie normatywności algorytmicznej i identyfikuje lukę badawczą. Część druga zawiera metodologię badawczą: rozdział 3 formułuje założenia badawcze, pytania, hipotezy i opis narzędzia; rozdział 4 dokumentuje procedurę badawczą. Część trzecia prezentuje wyniki badań własnych: rozdziały 5, 6 i 7 analizują kolejno odpowiedzi modeli amerykańskich, europejskich i azjatyckich; rozdział 8 zawiera analizę porównawczą. Najważniejsza część czwarta monografii zawiera wnioski z przeprowadzonych autorskich badań, analiz i syntez: rozdział 9 konfrontuje ustalenia z hipotezami, z pojęciem normatywności algorytmicznej i z teoriami rodziny; rozdział 10 formułuje implikacje, rekomendacje i kierunki dalszych badań. W podsumowaniu finalnych ustaleń zebrano werdykty i wskazano na perspektywę pracy z rodziną w aktualnej rzeczywistości.

Dziesięć systemów zapytano o rodzinę. Odpowiedzi, jakie wygenerowały, układają się we wzorce. Wzorce te są systematyczne, mierzalne i porównywalne z postawami populacji ludzkich. Niniejsza publikacja je dokumentuje, nazywa i interpretuje z perspektywy nauk o rodzinie. Nie przesądza, czy wzorce te zmienią postawy osób korzystających z konwersacyjnej AI. Przesądza natomiast, że są obecne w środowisku normatywnym, w którym funkcjonują współczesne rodziny, i że ich badanie powinno stać się także zadaniem współczesnej familiologii.